

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**GOSPODARSKI RAZVOJ
LATVIJE**

Ljubljana, september 2009

BARBARA ERNST

IZJAVA

Študent/ka Barbara Ernst izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom dr. Redek Tjaše, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1. LATVIJA PRED TRANZICIJO	2
1.1. Prebivalstvo	2
1.2. Makroekonomski indikatorji	4
2. TRANZICIJA V LATVIJI	6
2.1. Makroekonomski indikatorji	8
<i>2.1.1. Bruto domači proizvod</i>	<i>8</i>
<i>2.1.2. Inflacija</i>	<i>11</i>
<i>2.1.3. Gibanje zaposlenosti</i>	<i>12</i>
2.1 Konkurenčnost	13
3. LATVIJA DANES	14
3.1. Makroekonomski indikatorji	14
3.2. Razvitost in konkurenčnost	17
4. LATVIJA V PRIHODNOSTI	19
4.1. Evro	19
4.2. Vpliv krize na gospodarstvo	21
4.3. Reforme v okviru tranzicije in smernice prihodnjega razvoja	22
SKLEP	22
LITERATURA IN VIRI	24

KAZALO TABEL

Tabela 1: Sestava prebivalstva v letih 1935– 1989.....	2
Tabela 2: Stopnje brezposelnosti v letih 1991– 2003	12
Tabela 3: Uvrstitev GCI indeksa Latvije v primerjavi z GCI indeksi ostalih držav sveta v letih 2006– 2009	18
Tabela 4: Konvergenčna merila leta 2007	20

KAZALO SLIK

Slika 1: Grafični prikaz zaposlenosti Latvijcev in ne-Latvijcev po področjih v letu 1987 .	3
Slika 2: Grafični prikaz bruto domačega proizvoda (v ameriških dolarjih) v letih 1987– 1991.....	4
Slika 3: Grafični prikaz inflacije in rasti realnega BDP v letu 1989	5
Slika 4: Grafični prikaz strukture Latvije in nekdanje Sovjetske zveze leta 1989 po sektorjih kot odstotek narodnega dohodka	6
Slika 5: Grafični prikaz celotnega BDP v letih 1992– 2003.....	9
Slika 6: Grafični prikaz strukture izvoza Latvije v obdobju 1993– 1996.....	10
Slika 7: Grafični prikaz stanja v plačilni bilanci države v letih 1991*– 2003	11
Slika 8: Grafični prikaz stopenj inflacije v letih 1991– 2003	12
Slika 9: Grafični prikaz GCI indeksa Evropskih držav leta 2003.....	13
Slika 10: Grafični prikaz rasti BDP v letih 2004– 2009	15
Slika 11: Grafični prikaz stopenj zaposlenosti in brezposelnosti v letih 2004– 2009*	15
Slika 12: Grafični prikaz inflacije v letih 2004– 2009.....	16
Slika 13: Grafični prikaz povprečne rasti BDP per capita Evropskih držav v letih 2003– 2007.....	17
Slika 14: Grafični prikaz stanja v Plačilni bilanci v letih 2004– 2009	17
Slika 15: Grafični prikaz GCI indeksa evropskih držav v letih 2007– 2008.....	18
Slika 16: Grafični prikaz konvergenčnih kriterijev med leti 2004 in 2007	20

UVOD

Republika Latvija je baltska država in ena izmed članic Evropske unije (v nadaljevanju EU). V preteklosti je bila pod nadoblastjo dveh evropskih velesil, najprej Sovjetske zveze, vmes Nemčije, nato pa spet Sovjetske zveze vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko je postala neodvisna. Latvija je ena izmed treh držav, ki so bile v preteklosti združene v Sovjetsko zvezo in so kasneje postale članice EU. Poleg nje sta to bili še Estonija in Litva. Velik uspeh k razvoju v tranziciji in primerni pogoji za priključitev v Evropsko unijo so bili doseženi zaradi ugodne geografske lokacije in preteklih izkušenj s tržno ekonomijo.

V času Sovjetske zveze je bil v Latviji prisoten centralno planski sistem iz katerega je želela preiti na tržni sistem gospodarstva. Za to je bil potreben proces tranzicije, ki traja še danes. Naloga Latvije je bila, da skozi tranzicijo odpravi čim več negativnih posledic prejšnjega sistema gospodarstva. Obsežne spremembe ekonomskega sistema so imele na začetku vidne posledice v gospodarstvu, in sicer padec bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP), visoko inflacijo, povečanje brezposelnosti in velik deficit v plačilni bilanci države. Po tej začetni krizi je sledila ekspanzija gospodarstva, vendar pa se je zaradi gospodarske krize, ki je še vedno prisotna, stanje gospodarstva v Latviji poslabšalo in je med najbolj prizadetimi. Latvijsko gospodarstvo se je v prvem četrtletju letošnjega leta skrčilo za 18 % (Brank, 2009). Rast BDP je bila še vedno negativna, v plačilni bilanci se je stanje še poslabšalo, saj se je deficit še povečal, povečala pa se je tudi stopnja brezposelnosti. Stopnja inflacije pa se je začela že izboljševati in se je tudi zmanjšala.

Namen diplomske naloge je preučiti gospodarski razvoj Latvije, cilj pa je nakazati značilnosti njenega gospodarstva od obdobja nadoblasti Sovjetske zveze, skozi tranzicijo in vse do danes. Zaradi menjave režima iz centralno planskega v tržnega menim, da se bodo spremembe, ki so potrebne za ta prehod kazale tudi v gospodarskih značilnostih. Vidne bodo zlasti v okviru makroekonomskih indikatorjev, kot so inflacija, bruto domači proizvod, nezaposlenost, in tudi pokazateljev konkurenčnosti kot je recimo indeks sposobnosti ali posredni pokazatelji konkurenčnosti, in sicer proizveden bruto domači produkt, produktivnost v proizvodnji, realna plača v proizvodnji, strošek dela, indeks deviznega tečaja in delež plač.

Diplomska naloga je sestavljena iz štirih delov. V prvem je predstavljena Latvija v obdobju, ko je bila pod oblastjo Sovjetske zveze. Predstavljeno je prebivalstvo in makroekonomski indikatorji s konca osemdesetih let prejšnjega stoletja. V naslednjem delu je predstavljena Latvija v času tranzicije, in sicer so tu podrobneje analizirani makroekonomski indikatorji in konkurenčnost. V tretjem delu je predstavljen današnji gospodarski položaj Latvije skozi makroekonomske indikatorje ter razvitost in konkurenčnost. Zadnji del pa prikazuje konvergenčne kriterije, kaj bo prinesel državi evro, so napovedi za gospodarstvo v povezavi z globalno gospodarsko krizo ter smernice in pričakovanja prihodnjega razvoja.

1. LATVIJA PRED TRANZICIJO

Latvija je bila v preteklosti pod nadoblastjo Sovjetske zveze, in sicer od 17. junija 1940. Nemška vojska je v začetku druge svetovne vojne zasedla Latvijo. Leta 1944 jo je Rdeča armada ponovno zasedla s porazom Nemčije. V tem času se je delež latvijskega prebivalstva krepko zmanjšal, saj je delež Latvijcev, ki je leta 1935 do leta 1989 precej padel (Occupation Museum Foundation, 2005, str. 6).

1.1. Prebivalstvo

Med državami nekdanje Sovjetske zveze je bila Latvija najbolj urbanizirana. Stopnja urbanizacije je bila leta 1990 kar 71 %, potem pa se je začela rahlo zmanjševati. Eden od razlogov za to je bilo odseljevanje ljudi, ki niso bili Latvijci, v druge republike, drug razlog pa bi lahko bilo povečanje deleža kmetijstva, saj je prišlo v tem času do zagona okoli petdeset tisoč zasebnih kmetij. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je veljala delitev prebivalstva, in sicer na Latvijce in ne-Latvijce (Allrefer, 2009).

Tabela 1 nam prikazuje, kakšna je bila sestava prebivalstva in kako se je ta spreminjala v letih 1935, 1959, 1970, 1979 in 1989. V vseh teh letih je največji del prebivalstva v Latviji predstavljal delež prebivalstva latvijske narodnosti, vendar pa je ta odstotek od leta 1935, ko je bilo latvijskega prebivalstva 77 %, do leta 1989 padel na 52 %. Velik delež so predstavljali Rusi, in sicer je odstotek teh od leta 1935, ko so Rusi predstavljali le 8,8 %, do leta 1989 narasel na 34 %.

Tabela 1: Sestava prebivalstva v letih 1935–1989

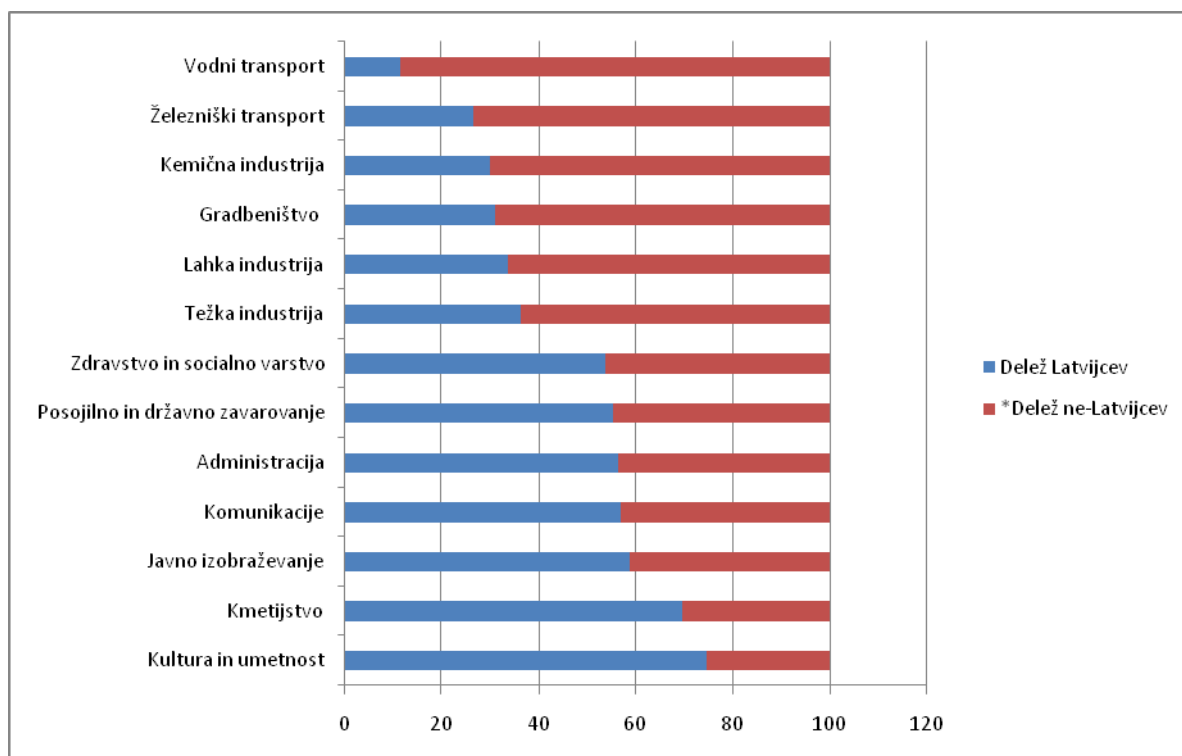
Narodnost	1935		1959		1970		1979		1989	
	Število (v tisoč)	Odstotek	Število (v tisoč)	Odstotek	Število (v tisoč)	Odstotek	Število (v tisoč)	Odstotek	Število (v tisoč)	Odstotek
Latvijci	1,467.0	77.0	1,297.9	62.0	1,341.8	56.8	1,344.1	54.0	1,387.8	52.0
Rusi	168.3	8,80	556.4	26,60	704.6	29,80	821.5	32.8	905.5	34.0
Židi	93.4	4,90	36.6	1,70	36.7	1,60	28,30	1,10	22,90	0,9
Nemci	62.1	3,30	1,60	0,1	5,40	0,2	3,30	0,1	3,80	0,1
Poljaki	48.6	2,60	59,80	2,90	63,00	2,70	62,7	2,50	60,4	2,30
Belorusi	26,80	1,40	61,60	2,90	94,70	4,0	111,5	4,50	119,7	4,50
Litovci	22,80	1,20	32,40	1,50	40,60	1,70	37,8	1,50	34,6	1,30
Estonci	6,90	0,40	4,60	0,2	4,30	0,20	3,70	0,1	3,30	0,1
Romi	1,80	0,2	4,30	0,2	5,40	0,20	6,10	0,2	7,0	0,3
Ukrajinci	0,00	0,00	29,40	1,40	53,50	2,30	66,7	2,70	92,1	3,40
Tatari	0,00	0,00	1,80	0,1	2,70	0,10	3,80	0,2	4,80	0,2
Skupaj	1,901.5	100.0	2,086.4	100.0	2,352.7	100.0	2,489.5	100.0	2,641.9	100.0

Vir: AllRefer.

Padec odstotka latvijskega prebivalstva lahko pripišemo sovjetski invaziji, ki je med drugim povzročila tudi odseljevanje le-teh. Po drugi strani pa se je zaradi okupacije povečal delež Rusov, ki so se začeli bolj množično naseljevati v Latviji.

Delitev prebivalstva se je odražala tudi pri zaposlenosti, saj je bilo na nekaterih področjih zaposlenih več prebivalcev, ki so bili latvijske narodnosti, na nekaterih področjih pa več prebivalcev ostalih narodnosti, ki so živeli v Latviji. Slika 1 nam prikazuje, kakšni so bili deleži Latvijcev in ne-Latvijcev, zaposlenih po posameznih področjih. Na približno polovici področij so imeli Latvijci večji delež zaposlenih (več kot petdeset odstotni delež). Največ Latvijcev je bilo zaposlenih na področju kulture in umetnosti (74,6 %), sledili so kmetijstvo (69,5 %), javno izobraževanje (58,8 %), komunikacije (56,7 %), administracija (56,4 %), posojilno in državno zavarovanje (53,5 %) in na področju zdravstva (53,5 %). Na ostalih področjih je bil delež Latvijcev manjši v primerjavi z deležem ne-Latvijcev. Na področju težke industrije je bilo zaposlenih 36,3 % Latvijcev, na področju lahke industrije 33,6 %, na gradbenem področju 31 %, na področju kemične industrije 30,1 %, pri železniškem transportu 26,5 %, na področju vodnega transporta pa je bilo zaposlenih le 11,5 % Latvijcev. Ta razdelitev po področjih je vidna na spodnji sliki (Allrefer, 2009).

Slika 1: Grafični prikaz zaposlenosti Latvijcev in ne-Latvijcev po področjih v letu 1987

Legenda: *Rusi, Židi, Nemci, Poljaki, Belorusi, Litovci, Estonci, Romi, Ukrajinci, Tatari.

Vir: AllRefer.

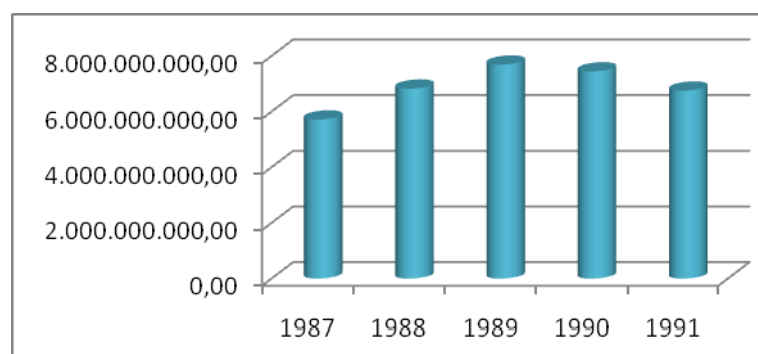
Število prebivalstva se je v Latviji po letu 1940, ko je bila pod oblastjo Sovjetske zveze, zmanjšalo, saj je veliko latvijskega prebivalstva skušalo pobegniti na zahod, vendar pa je bilo veliko teh kasneje deportiranih v Sibirijo (Occupation Museum Foundation, 2005, str. 6).

1.2. Makroekonomski indikatorji

Pred tem, in sicer v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno je bila Latvija samostojna država s parlamentarno ureditvijo, njeno gospodarstvo pa je temeljilo na kmetijstvu. Po sovjetski invaziji pa je sledila nagla industrializacija in podreitev gospodarstva planskemu sistemu. To je bil čas razvoja velikih industrijskih podjetij, ki pa so bila popolnoma odvisna od uvoza poceni surovin in energije iz preostalih držav nekdanje Sovjetske zveze, še posebej iz Rusije. Za Latvijo je bilo značilno, da je bilo v industrijskem sektorju, skupaj z gradbeništvom, proizvedenega več kot polovica neto družbenega produkta. Razmeroma hitro rast gospodarstva je zagotovila prav hitra industrializacija. Do prve polovice sedemdesetih let prejšnjega stoletja so stopnje rasti v povprečju presegle 5 % (Rosati, 1995, str. 419-421), potem pa se je zaradi slabosti centralno planskega sistema rast upočasnila. Hkrati s političnimi reformami so se začele tudi ekonomske, in sicer po letu 1989, ko je Sovjetska zveza priznala omejeno neodvisnost Latviji. Dokončno neodvisnost je slednja razglasila leta 1991 (Frydman et al., 1993, str. 130-131, 196, 234). V tem poglavju se bom osredotočila zlasti na obdobje pred tranzicijo.

Z analizo makroekonomskih indikatorjev bom začela s koncem osemdesetih let prejšnjega stoletja, ker je za čas pred tem težko pridobiti podatke. Na sliki 2 lahko vidimo, da je bruto domači proizvod med leti 1987 in 1989 narasel, in sicer s približno 5,7 milijarde na približno 7,7 milijarde ameriških dolarjev. Potem pa je sledil padec in je v letu 1991 celotni BDP znašal približno 6,6 milijarde ameriških dolarjev (Latvia historical data, 2009).

Slika 2: Grafični prikaz bruto domačega proizvoda (v ameriških dolarjih) v letih 1987– 1991

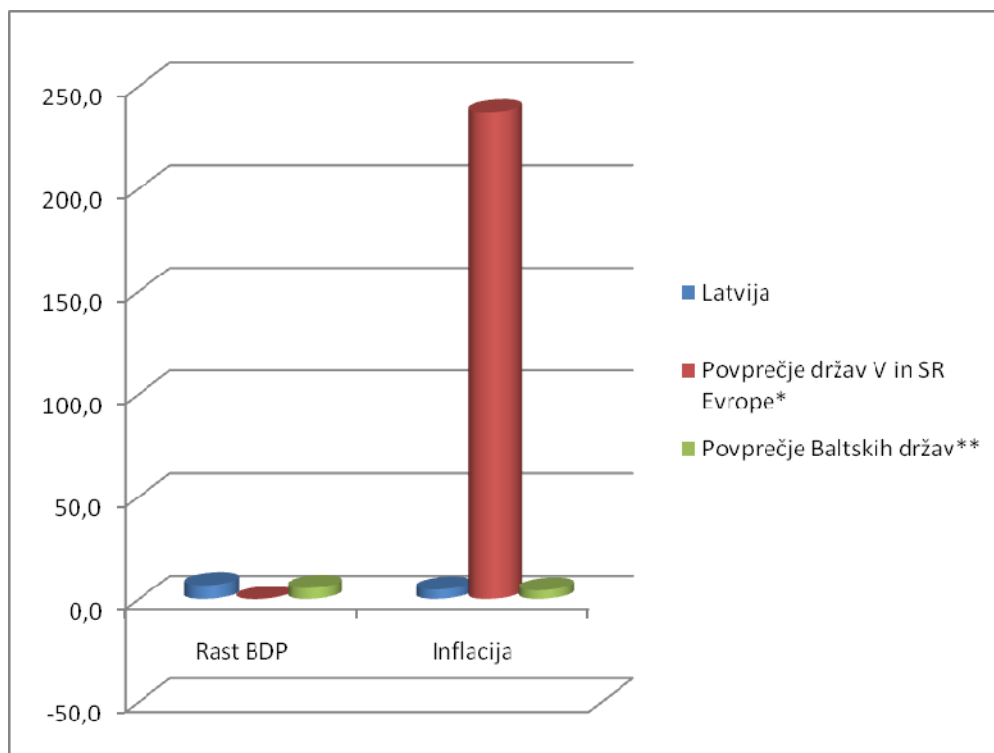
Vir: Latvia historical data, 2009.

BDP je med leti 1987 in 1989 naraščal zaradi dokaj stabilnega gospodarstva, kajti Latvija je bila takrat kar dobro razvita v primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami, kar bo

vidno na naslednji sliki. Potem pa je sledil padec bruto domačega proizvoda, kar lahko pripišemo zametkom prihajajočih sprememb v gospodarstvu, to je procesu tranzicije.

Kot je vidno na sliki 3, je bila rast realnega BDP v Latviji leta 1989 malo nad povprečjem baltskih držav in nad povprečjem držav Vzhodne in Srednje Evrope, kjer so upoštevane Albanija, Bolgarija, Hrvaška, Češka, Estonija, Makedonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija. Rast realnega BDP Latvije je znašala 6,8 %. Med baltskimi državami je bila po tem indikatorju v sredini, saj je imela Estonija višjo rast (8,1 %), Litva pa manjšo (1,5 %). Med izbranimi vzhodno- in srednjeevropskimi državami pa je bila na tretjem mestu, takoj za Albanijo (9,8 % rast realnega BDP) in Estonijo. Inflacija je bila v tem letu 4,7 %, kar je malo nad povprečjem baltskih držav (4,3 %), kjer je imela Estonija višjo stopnjo inflacije (6,1 %), Litva pa manjšo (2,1 %). Pri povprečni inflaciji evropskih držav (237 %) so upoštevane Albanija, Bolgarija, Češka, Estonija, Makedonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija. V primerjavi s tem povprečjem je Latvija na sedmem mestu, pred njo so Slovenija (1306 %), Makedonija (1246 %), Poljska (251 %), Madžarska (17 %), Bolgarija (6,4 %) in Estonija (Transition report, 2000, str 65, 67).

Slika 3: Grafični prikaz inflacije in rasti realnega BDP v letu 1989

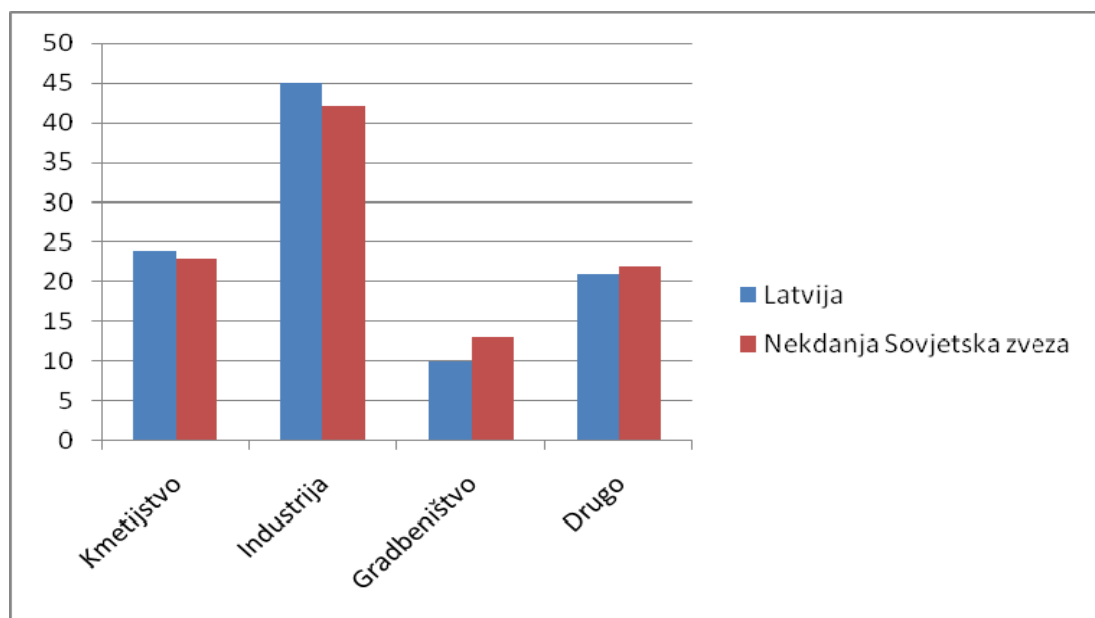
Vir: Transition Report. 2000, str. 65, 67.

Leta 1990 je bila brezposelnost 0,5 % in je do leta 1991 narasla na 0,6 %. Kasneje, v času tranzicije pa je prišlo do krepkega povečanja. Nizka stopnja brezposelnosti je bila zaradi tega, ker podatki temeljijo na registrirani zaposlenosti in ne na dejanskih podatkih, drugi razlog za

tako nizko stopnjo brezposelnosti pa je bil, da so ljudje ostajali uradno zaposleni, čeprav v resnici sploh niso delali. V osnovi gre za problem skrite brezposelnosti (Transition report, 2000, str. 99-100).

Leta 1989 je delež kmetijstva znašal 24 % narodnega dohodka, delež industrije pa je znašal skoraj polovico le-tega, kar je bilo tudi več kot pri razvitih državah, kjer industrija predstavlja le približno tretjino celotnega narodnega dohodka. Na sliki 4 lahko vidimo, da je bila struktura Latvije po sektorjih, kot odstotek narodnega dohodka, podobna nekdanji Sovjetski zvezi, kar nakazuje njeno odvisnost od le-te. Največji del narodnega dohodka je predstavljal industrija, sledilo ji je kmetijstvo in nato gradbeništvo, ostali sektorji pa so skupaj predstavljal približno takšen del kot kmetijstvo (Frydman et al., str. 132, 197, 235).

Slika 4: Grafični prikaz strukture Latvije in nekdanje Sovjetske zveze leta 1989 po sektorjih kot odstotek narodnega dohodka

Vir: Frydman et al., The Privatization Process in Russia, Ukraine and the Baltic States, str. 132, 197, 235.

Latvijsko gospodarstvo je bilo zaprto. Industrija je služila le lokalnim trgov, medtem ko so les, papir in kmetijski proizvodi predstavljal glavno izvozno blago. Posledica vodenja Latvije s strani centralno planskega organa oziroma države in proizvodnje izdelkov, namenjenih le za notranje potrebe (izvažalo se je le v ostale države nekdanje Sovjetske zveze), je bila razmeroma stabilna ter visoka rast industrijskega sektorja, ki pa je omogočala razmeroma hitro gospodarsko rast (Rosati, 1995, str. 421).

2. TRANZICIJA V LATVIJI

Tranzicijo lahko pojmuje kot proces, katerega osnovne sestavine so liberalizacija cen, privatizacija in sprememba ter prilagoditev še nekaterih drugih institucij spremembam, ki jih zahteva sprememba gospodarstva iz centralno planskega v kapitalistično tržno gospodarstvo.

Latvijo je zato čakalo kar nekaj sprememb v okviru procesa tranzicije; morala je ustanoviti nove institucije, spremeniti delovanje političnih struktur ter izvršiti obsežne reforme, ki so pomembne za delovanje ekonomije (Chandler, Rojaka & Vetlov, str. 7).

Za centralno planski mehanizem je bilo značilno, da je plan določil dobavitelja, od katerega so bila potem podjetja odvisna. S tranzicijo pa je prišlo do decentralizacije in se je ta odvisnost podjetij od le enega dobavitelja odpravila, posledica pa je bilo prosto trgovanje med kupci in prodajalci. Kljub vsemu pa je bilo trgovanje neučinkovito, glavni razlogi za to pa so bili nepopolni dogovori, asimetričnost informacij in nevajenost tržnega načina poslovanja. Posledice so se kazale v prekinitvi nekoč trdne verige med dobavitelji in kupci, prekinitve verig specializiranih produktov in posledično je prišlo do padca outputa (Blanchard, Kremer, 1997, str. 1091).

Latvija je ohranila veliko značilnosti okolja, v katerem je bila v času Sovjetske zveze, kar ji je povzročilo številne probleme, zlasti pri učinkovitosti gospodarstva in procesu tranzicije. Za proces tranzicije je značilno, da začne BDP padati, ta padec pa je bil v prvi vrsti povezan s planskim sistemom. Glavne značilnosti planskega sistema, ki so bile najbolj problematične so (Chandler, Rojaka & Vetlov, 2002, str 5-6):

- Določanje cen brez tržnega sistema (cene so bile fiksne oziroma določene plansko za trgovino na drobno in trgovino na debelo, niso se pa določale na podlagi ponudbe in povpraševanja na trgu s prisotno pravično konkurenco).
- Neobstoj privatne lastnine (obseg privatnega sektorja je bil izjemno omejen, vse je bilo državna last).
- Nadzorovane cene in neučinkovita alokacija resursov (podjetja so na trgu nastopala kot monopolisti in niso imela nobene konkurence, zato so cene lahko določala sama; cilji niso bili višja produktivnost, večja profitabilnost, polna izkoriščenost produkcijskih faktorjev,...).
- Makroekonomske specifikke, zlasti na fiskalnem področju, brez potrebnih mehanizmov za samostojno odpravo napak in delovanja nujnih nadzornih mehanizmov (vse to je bilo nujno potrebno za normalno delovanje oziroma za stabilizacijo gospodarstva).

Latvija je šla skozi procese liberalizacije, stabilizacije in privatizacije, ki so bili sestavni del sprememb, ki so se zgodile v okviru tranzicije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Novembra 1990 je bil vpeljan poenoten devizni tečaj. V letu 1991 je prišlo do večjih sprememb, in sicer je bila januarja vpeljana dohodnina, avgusta odpravljena sovjetska trgovinska izravnava davkov, septembra neodvisnost od Sovjetske zveze, oktobra uzakonjen odškodninski zakon, novembra pa je bil uzakonjen zakon o tujih naložbah, začetek majhnega obsega privatizacije. Januarja 1992 se je začel proces liberalizacije večine maloprodajnih cen, vpeljan je bil sistem davka na dodano vrednost (DDV), prišlo pa je tudi do liberalizacije plač. Junija tega leta je bil uzakonjen zakon o privatizaciji, začetek velikega obsega privatizacije, odstranitev večine nadzora nad zunanjo trgovino, julija pa je prišlo do liberalizacije obrestne mere. Februarja 1993 je bila uzakonjena prodaja zemljiških pravic, marca je bila vpeljana

nova denarna enota-Latvijski lats, decembra pa je prišlo do začetka trga računov državne blagajne. Februarja 1994 je bil dopolnjen zakon o privatizaciji, ustanovitev privatizacijske agencije, junija istega leta pa vpeljana konvertibilnost globalnega tekočega računa. Junija 1996 je Latvija dobila članstvo v Evropskem območju proste trgovine (angl. *European Free Trade Area-EFTA*), kar je pomenilo prosto (brezcarinsko) trgovanje med Latvijo in ostalimi državami, ki so bile članice EFTA (Transition Report, 2000, str. 182).

Latvija je članica Svetovne trgovinske organizacije (angl. *World Trade Organization - WTO*) postala februarja 1999. S tem članstvom se je zavezala, da bo svoje carinske tarife vezala na kmetijske proizvode na zgornjo mejo 50 % (razpoložljiv na datum dostopa). Zavezala se je tudi, da bo zmanjšala carinske dajatve za določene izjeme in da bo z letom 2003 uvedla konkurenčnost v telekomunikacijskih službah (Transition report update, 1999, str. 239). Maja leta 1999 so bile izdane prve suverene evroobveznice, ki so pripomogle k izboljšanju stanja gospodarstva, kot primer je naveden javni dolg, ki se je zmanjšal na 12 % BDP. Decembra tega leta pa je dobila Latvija povabilo k začetku pristopnih pogajanj za vstop v EU, to pa zanjo je pomenilo tudi nekakšno obveznost, saj je mogla za vključitev v EU povečati politično stabilnost in institucionalno razvitost (Transition Report, 2000, str. 182).

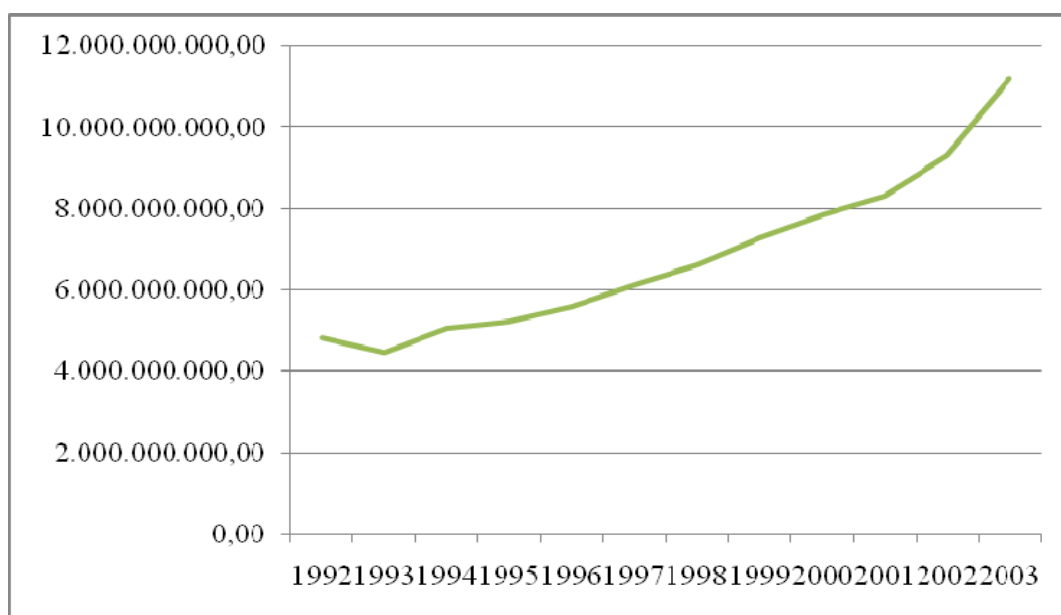
2.1. Makroekonomski indikatorji

Vsak proces ima svoje prednosti in slabosti, kar velja tudi za tranzicijo. Na začetku le-te je prišlo do poslabšanja razmer v gospodarstvu, kar se je odražalo v zmanjšanju BDP in povečanju inflacije. Kasneje pa se je stanje izboljšalo, kar bomo videli tudi s pomočjo predstavljenih podatkov makroekonomskih indikatorjev.

2.1.1. Bruto domači proizvod

Že prej sem omenila, da je za proces tranzicije je značilno poslabšanje razmer v gospodarstvu, kar je med drugim razvidno tudi iz zmanjšanja BDP. Na sliki 5 lahko vidimo, da je le-ta od leta 1992 do leta 1993 padel, s približno 4,8 na približno 4,5 milijarde ameriških dolarjev, potem pa je počasi začel spet naraščati in je v letu 1995 znašal približno 5,2 milijarde ameriških dolarjev. Od leta 1993 naprej je bruto domači proizvod zopet začel naraščati, kar je pomenilo, da se je gospodarstvo Latvije že nekoliko stabiliziralo. BDP je od leta 1996 pa vse do leta 2003 še naprej vseskozi naraščal, tako se je od leta 1996, ko je znašal približno 5,6 milijarde ameriških dolarjev, povečal na približno 20,1 milijarde ameriških dolarjev (Latvia historical data, 2009).

Slika 5: Grafični prikaz celotnega BDP v letih 1992– 2003

Vir: Latvia historical data, 2009.

V začetku tranzicije je bil padec bruto domačega proizvoda večji kot so sprva pričakovali domači in tuji ekonomisti. Disorganizacija je predstavljala enega izmed glavnih vzrokov za takšen padec. Za centralno planski mehanizem je bilo značilno, da je plan določil dobavitelja, od katerega so bila potem podjetja odvisna. S tranzicijo pa je prišlo do decentralizacije in se je ta odvisnost podjetij od le enega dobavitelja odpravila, posledica pa je bilo prosto trgovanje med kupci in prodajalci. Kljub vsemu pa je bilo trgovanje neučinkovito, glavni razlogi za to pa so bili nepopolni dogovori, asimetričnost informacij in nevajenost tržnega načina poslovanja. Posledica tega je bila, da je prišlo do prekinitvev nekoč trdne verige med dobavitelji in kupci, prekinitvev verig specializiranih produktov in posledično potem do padca outputa (Blanchard & Kremer, 1997, str. 1091).

Po letu 1995 se je stanje v gospodarstvu izboljšalo, kar je razvidno tako iz naraščajočega indeksa realnega bruto domačega proizvoda kot tudi iz padajoče inflacije. Naraščajoči bruto domači proizvod je kazalec boljših razmer v gospodarstvu in njegovem razvoju. Prav tako pa tudi nizke stopnje inflacije pomenijo boljši gospodarski položaj države. Oboje pa prispeva svoj delež h gospodarski rasti.

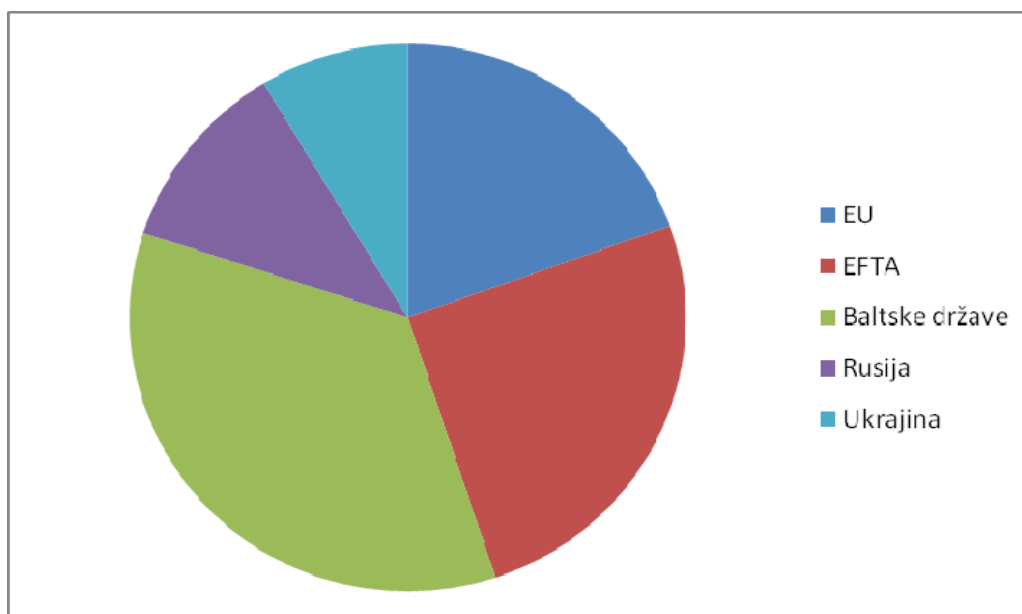
Dvig gospodarske rasti bi lahko pripisali več dejavnikom, med njimi so najpomembnejši trije; in sicer proces liberalizacije, razvoj infrastrukture in stabilizacija gospodarstva. Trgovinski odnosi z Estonijo in Litvo so bili napeti zaradi dajatev na vse uvozne izdelke iz svinjine, drug pritisk pa je bil s strani lokalnih proizvajalcev. Latvija je vztrajala pri tem, da ta merila ne nasprotujejo zmanjševanju seznama carinskih tarif v okviru WTO, medtem ko so njene baltske sosedbe, ki še niso bile članice WTO, protestirale, da merila niso v skladu Baltskega sporazuma o prosti trgovini (Baltic Free Trade Agreement) (Transition report update, 2000, str. 238-240).

Veliki problemi v industriji so se pojavili po vzpostavitvi neodvisnosti. Za industrijo je bilo namreč značilno, da je delovala z majhnimi dobički in s presežno zaposlenostjo, kar je kazalo na neučinkovitost z ekonomskega vidika. Posledično sta se v zgodnjih letih tranzicije pojavila padec v obsegu proizvodnje, ki je bil v primerjavi z ostalimi državami nekdanje Sovjetske zveze velik (med 30 in 40 %, odvisno od sektorja) (Rosati, 1995, str. 421), in izguba trgov.

Celotna trgovina je bila v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja usmerjena na trge Sovjetske zveze. S postopno reorientacijo zunanje trgovine iz vzhodnih trgov proti zahodnim je prihajalo do integracije z zahodnimi trgi (Chandler, Rojaka, Vetlov, 2002, str. 32). Izvoz se je tako preusmeril na nove trge.

Kot je vidno na sliki 6, je imela Latvija največji delež izvoza v baltske države, se pravi v Estonijo in Litvo, sledil je izvoz v države članice EFTA, države članice EU, najmanjši delež izvoza pa je bil v Rusijo in Ukrajino. Izvoz je v splošnem naraščal. Od leta 1992, ko je znašal 800 milijonov ameriških dolarjev, je do leta 1999 narasel kar na milijardo devetinsedemdeset milijonov ameriških dolarjev (Transition report update, 2000, str. 241).

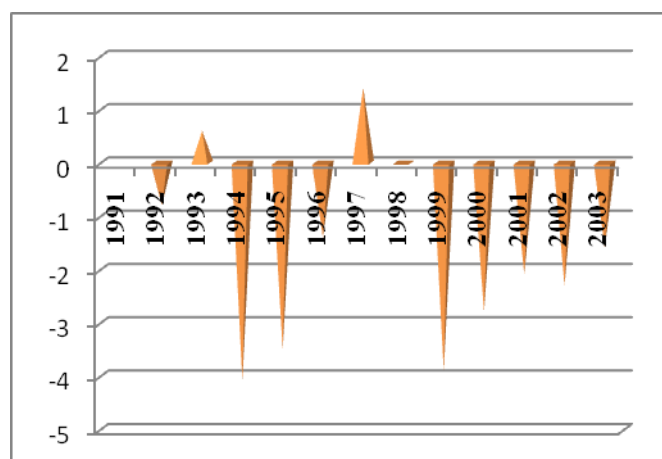
Slika 6: Grafični prikaz strukture izvoza Latvije v obdobju 1993–1996

Vir: Sorsa, Regional Integration and Baltic Trade and Investment Performance, 1997, str. 26.

Slika 7 nam prikazuje, kakšno je bilo stanje v plačilni bilanci med leti 1991 in 2003. V letu 1992 je bil v Latviji prisoten deficit, ki je znašal 0,8 %, v letu 1993 pa je bil že suficit, in sicer 0,6 %. Potem pa je sledil spet padec v deficit, ki pa se je zmanjševal, in sicer od leta 1994, ko je znašal 4,1 %, se je do leta 1996 zmanjšal na 1,4 %. V letu 1997 je sledilo obdobje suficita, ki je znašal 1,4 %. V letu 1998 ni bilo ne suficita, ne deficita, saj je bilo stanje v plačilni bilanci enako nič. Od leta 1999 naprej do leta 2003 pa je bil spet prisoten deficit, ki pa se je zmanjševal, in sicer s 3,9 % v letu 1999 na 1,6 % v letu 2003.

Slika 7: Grafični prikaz stanja v plačilni bilanci države v letih 1991*– 2003

Legenda: *Za leto 1991 ni bilo podatkov.

Vir: Transition report, 1998, str.220 ; in Transition report, 2004, str. 55.

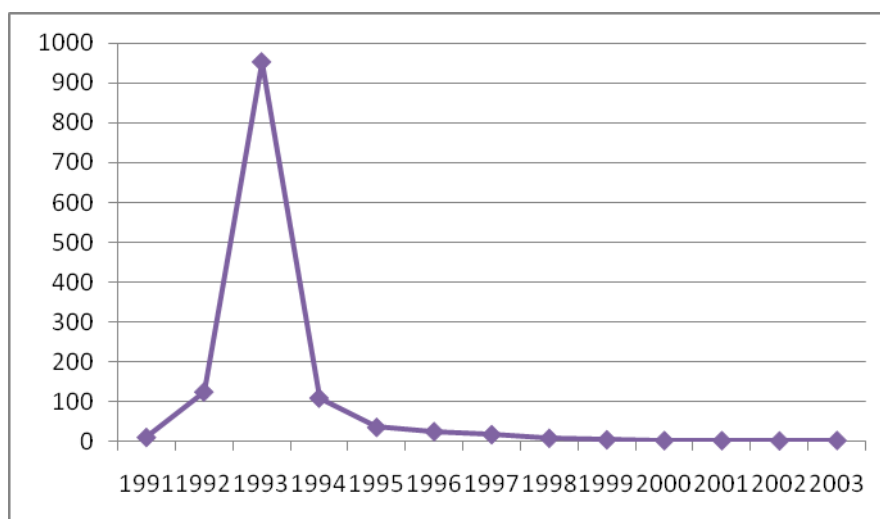
V primerjavi s prejšnjim stoletjem se je gospodarska rast Latvije povečala in je bila večja tudi od gospodarske rasti nekaterih drugih novih držav članic Evropske unije, medtem pa se stopnja inflacije ni spremenila in je ostala enaka. Kljub vsemu je BDP per capita ostal na najnižji ravni, primerjajoč vse države članice. Opazno je povečevanje inflacije, primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance in zunanjega dolga. Glede (pre)visoke inflacije je bila Latvija opozorjena s strani Mednarodnega denarnega sklada oziroma njegovega Izvršilnega sveta, da je potrebno le-to zmanjšat, saj je za prevzem evra kot valute potrebna določena stopnja inflacije. Pomembno pa je tudi, da ohrani zunanjo konkurenčnost.

Davčna utrditev skozi povprečje bi bila zelo primerna pri zmanjševanju oziroma upočasnitvi povečevanja zunanjega dolga, hkrati pa bi pomagala tudi pri refinanciranju stroškov pokojninske reforme. Z rastjo hitrih kreditov, dodano k pritiskom povpraševanja, je oblast pohvalila odločitev Banke Latvije glede dviga obrestne mere in zategnitve potrebnih rezerv v predhodnem letu (International Monetary Fund, 2005, str. 251).

2.1.2. Inflacija

Porast inflacije je ena izmed značilnosti tranzicije. Tudi v Latviji se je zgodilo, da je inflacija močno narasla v začetku tega procesa, saj je, kot je vidno na sliki 8, od leta 1991, ko je znašala 10,1 %, do leta 1993 narasla na kar 951,3 %. Po letu 1993 pa se je začela zmanjševati, in sicer je bila v letu 1994 že kar znatno nižja, znašala je 109,1 %. Od takrat je do leta 2002 vseskozi padala in je tako v tem letu znašala le 1,9 %. Potem pa je spet nekoliko narasla, in sicer na 2,9 % v letu 2003.

Slika 8: Grafični prikaz stopenj inflacije v letih 1991– 2003

Vir: Transition report 2004, str.53; in Transition report, 2000, str. 67.

2.1.3. Gibanje zaposlenosti

Na začetku tranzicije je prišlo do povečanja stopnje nezaposlenosti, kajti za tranzicijske države je bila v času socializma značilna prikrita brezposelnost, ki pa se je v procesu tranzicije začela kazati v obliki odkrite brezposelnosti (Senjur, 1993, str. 146-147).

Tabela 2 nam prikazuje, kaj se je dogajalo z brezposelnostjo med leti 1991 in 2006. Stopnja brezposelnosti je od leta, ko je znašala 0,6 %, do leta 1996 narasla na 19,4 %, kar je tudi posledica procesa tranzicije, v okviru katere je prišlo do prestrukturiranja gospodarstva. Med leti 1997 in 1999 pa je padla, in sicer s 14,8 % na 13,5 % (Transition report, 2000, str. 101) potem pa je v letu 2000 sledil porast, nato pa je do leta 2003 spet padala in je v tem letu znašala 10,6 % (Transition report, 2007, str. 153).

Tabela 2: Stopnje brezposelnosti v letih 1991– 2003

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Brezposelnost	0,6	3,9	8,7	16,7	18,1	19,4	14,8	14,0	13,5	14,4	13,1	12,4	10,6

Vir: Transition report, 2002, str.101, Transition report 2007, str.135.

Industrijska reorganizacija je bila tudi eden izmed razlogov za brezposelnost. Do znižanja zaposlenosti v državnih nedonosnih podjetjih je prišlo zaradi poglobitvenih strukturnih sprememb in procesa privatizacije. Po drugi strani pa so se pojavljale nove možnosti zaposlitve, in sicer v novoustanovljenih zasebnih podjetjih. V prvih letih se je tako začel proces realokacije delovne sile iz državnih v zasebna podjetja (Chandler, Rojaka, Vetlov, 2002, str. 67).

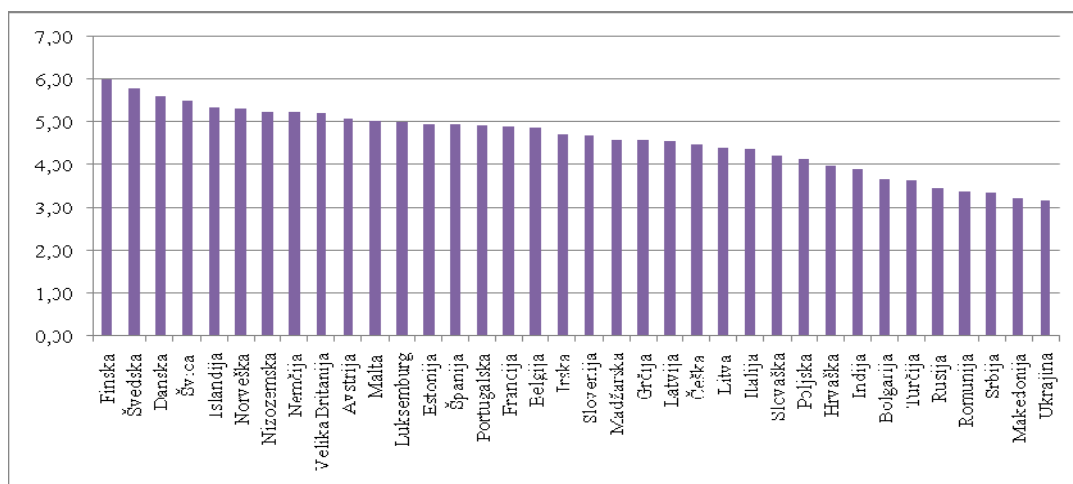
2.1 Konkurenčnost

Svetovni ekonomski forum (angl. *World Economic forum-WEF*) je neodvisna, mednarodna in neprofitna organizacija, ki globalno združuje poslovne, politične, intelektualne in druge vodje, katerih cilj je skupaj izboljšati položaj in stanje v vseh državah sveta. WEF (2009) definira konkurenčnost kot sposobnost države, da dosega trajno visoko rast bruto domačega proizvoda na prebivalca.

Po WEF se za merjenje uporabljata indeks sposobnosti rasti (angl. *Growth Competitiveness Index-GCI*) ter indeks poslovne konkurenčnosti (angl. *Business Competitiveness Index-BCI*). Indeks GCI sestavlja čez 114 spremenljivk, od katerih jih približno dve tretjini izvira iz ankete, ki se izvaja med vodstvenimi kadri v podjetjih (angl. *Executive Opinion Survey*), tretjina spremenljivk pa izvira iz javno razpoložljivih virov. Spremenljivke so razdeljene na dvanajst področij oziroma stebrov, od katerih vsak predstavlja območje, ki se smatra kot pomemben odločilni dejavnik konkurenčnosti. Ti stebri pa so institucije, infrastruktura, makroekonomska stabilnost, zdravstvo in primarna izobrazba, višja izobrazba in usposabljanje, učinkovitost trga blaga, učinkovitost trga dela, razvitost finančnega trga, tehnološka pripravljenost, velikost trga, poslovna razvitost ter inovacije (World Economic Forum, 2009). Vpliv vsakega stebra na konkurenčnost se spreminja od države do države, saj je odvisen od njihovih stopenj ekonomskega razvoja. Da se lahko to upošteva pri izračunu GCI indeksa, so za posamezne stebre dane različne uteži.

Kot končno stanje konkurenčnosti obdobja tranzicije, predstavljenega v tej diplomski nalogi do vključno leta 2003, sem na sliki 9 predstavila GCI indeks, Latvije v primerjavi z evropskimi državami prav tega leta. Latvija je imela v tem letu GCI indeks enak 4,54 in je tako bila med ostalimi evropskimi državami razvrščena nekje proti koncu sredine (Transition report update, 2003 str. 12).

Slika 9: Grafični prikaz GCI indeksa Evropskih držav leta 2003

Vir: World Economic Forum, 2003, str. 12-13.

Indeks sposobnosti nam pove, kakšna je stopnja razvitosti gospodarstva. Poznamo naslednje stopnje GCI, ki so predstavljene na spletni strani Global Property Guide (<http://www.globalpropertyguide.com>):

- zelo visoka: od 5,51 do 7
- visoka: od 4,51 do 5,50
- srednja: od 3,51 do 4,50
- nizka: od 3,01 do 3,50
- zelo nizka: od 0 do 3,00

Stanje latvijskega gospodarstva se je od začetka tranzicije pa do danes izboljšalo. Bruto domač proizvod je začel dosegati višje stopnje rasti. Inflacija se je kljub hiperinflaciji v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja uspela znižati na primernejši nivo. V tem času je Latvija postala članica Svetovne trgovinske organizacije in tudi Evropskega območja proste trgovine. Dobila je svojo nacionalno valuto, latvijski lats. V tem času so se začeli tudi trije pomembni procesi v okviru tranzicije, in sicer liberalizacija, stabilizacija in privatizacija. Latvija je dobila tudi povabilo za začetek pogajanj za članstvo v Evropski uniji in je pogoje za vstop tudi izpolnila.

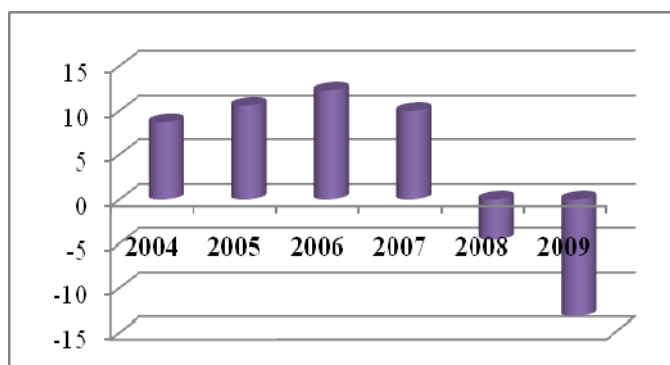
3. LATVIJA DANES

Latvija je od prvega maja leta 2004 ena izmed članic Evropske unije. V Latviji živi 2,3 milijona ljudi, od tega jih 67,8 % živi v mestih. Večina prebivalcev je sicer Latvijcev, vendar je ta odstotek kar nizek, in sicer 58 %. Latvija se na trgu dela srečuje z več problemi. Prvi je, da primanjkuje inženirjev na različnih področjih, krojačev, kuharjev in prodajalcev. Drugi problem predstavljata zaposlovanje in delo na črno, ki povzročata neusklajenost med ponudbo in povpraševanjem, s katerim je povezan tudi tretji problem, in sicer visoka stopnja brezposelnosti med mladimi in drugimi rizičnimi skupinami (Nardin Ukmar, 2009).

3.1. Makroekonomski indikatorji

Na sliki 10 lahko vidimo, kaj se je dogajalo z rastjo BDP med leti 2004 in 2009. Najprej je BDP rasel do leta 2006, v letu 2007 je bila rast že nižja. Za leto 2008 je bila ocenjena rast negativna, prav tako pa je bila negativna rast BDP napovedana za leto 2009 (Eurostat, 2009).

Slika 10: Grafični prikaz rasti BDP v letih 2004– 2009

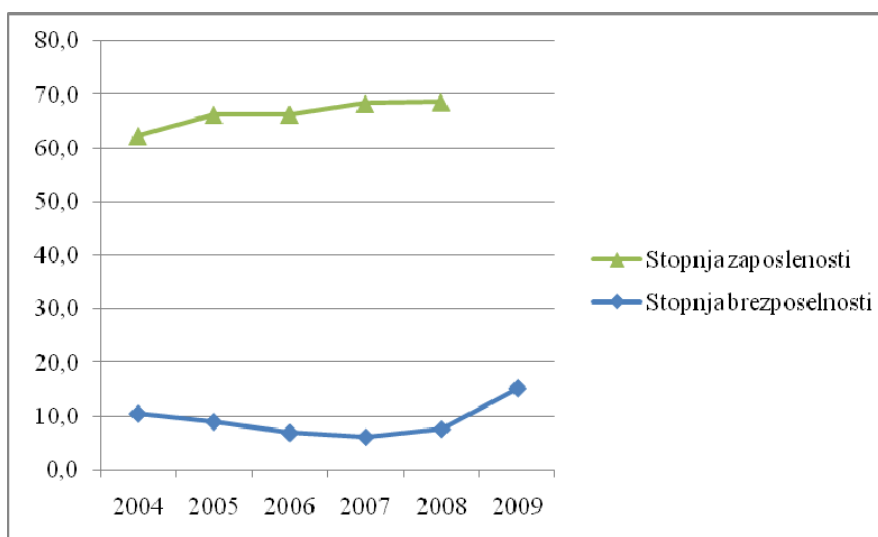

Vir: Eurostat.

Naraščajočo rast BDP od leta 2004 do leta 2006, z 8,7 % je narasla na 12,2 %, bi lahko pripisali ugodnim posledicam priključitve Latvije v EU. Leta 2007 se je rast BDP zmanjšala in je bila deset odstotna. Ocenjena rast BDP za leto 2008 je bila negativna (-4,6 %), napoved za leto 2009 pa je bila še bolj negativna, in sicer -13,2 % (Eurostat, 2009). Ta negativna rast BDP je posledica gospodarske krize.

Na sliki 11 lahko vidimo nihanje zaposlenosti in brezposelnosti v letih 2004-2009. Brezposelnost je od leta 2004 do leta 2007 padala, in sicer z 10,4 % 6 %, potem pa je začela naraščati in je v letu 2008 dosegla 7,5%. V letu 2009 pa je bila v Latviji od januarja do julija povprečna stopnja brezposelnosti 15,2%. Zaposlenost pa je od leta 2004 z 62,3% do leta 2008 narasla na 86,6%.

Slika 11: Grafični prikaz stopenj zaposlenosti in brezposelnosti v letih 2004– 2009*

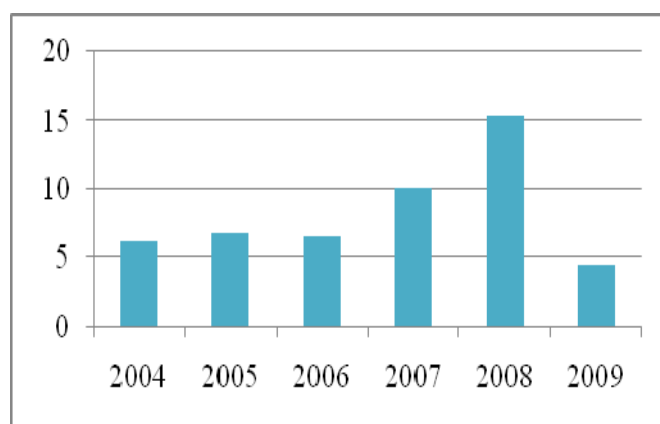
Legenda: *V letu 2009 je upoštevana povprečna stopnja brezposelnosti v mesecih januar-julij, podatkov za stopnjo zaposlenosti za leto 2009 še ni bilo.

Vir: Eurostat.

Na prejšnji sliki smo lahko videli, da sta stopnji brezposelnosti in zaposlenosti povezani. Povečanje zaposlenosti pomeni zmanjšanje brezposelnosti in obratno.

Spodnja slika nam prikazuje, kako se je v letih od 2004 do 2007 spreminjala stopnja inflacije, in sicer se je povečala s 6,2% (v letu 2004) na kar 10,1% (v letu 2007). Največji preskok je bil iz leta 2006 na 2007, saj se je povečala za 3,6% v enem letu, kar pa je posledično zmanjšalo zunanjo konkurenčnost. V letu 2008 se je inflacija še bolj povečala, in sicer na 15,4 %. Za leto 2009 pa je napoved, da se bo inflacija krepko zmanjšala na 4,5 % (Transition report, 2008, str. 23).

Slika 12: Grafični prikaz inflacije v letih 2004–2009

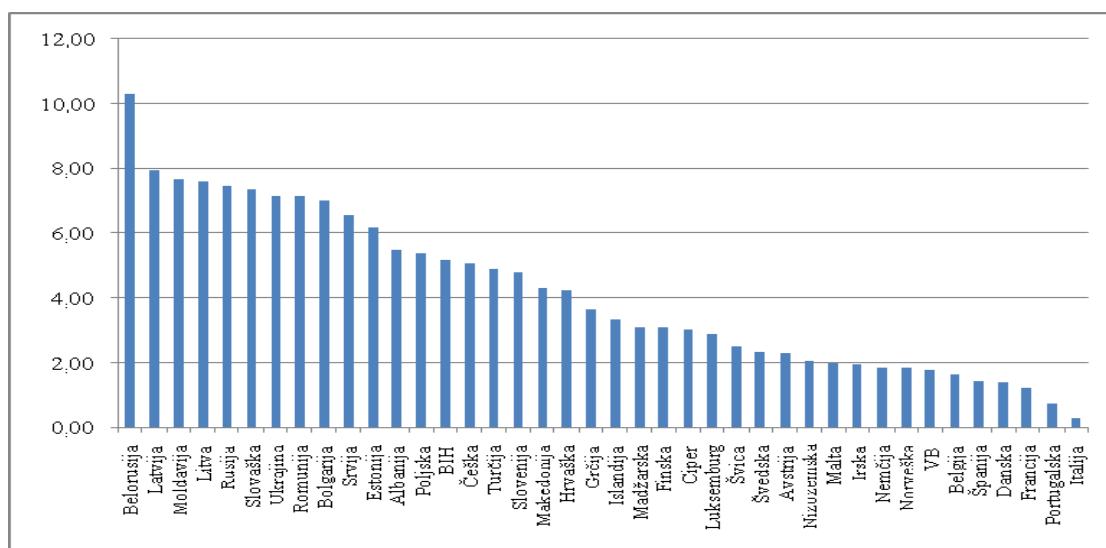

Vir: Transition report 2008, str 23.

V avgustu 2009 so cene padle za petino v primerjavi s prejšnjo periodo in stopnjo potrošniških cen, ki je znašala le 1,8 % letne rasti. Pritiski na padec cen se še nadaljujejo. V tem času je prišlo tudi do zmanjševanja stroškov in nižanja plač, kar pa se povezuje s produktivnostjo, ki dovoljuje zmanjšanje prodajnih cen. Kljub temu pa v situaciji, ko morajo podjetja uvesti strukturne spremembe, kot so recimo dvig storilnosti, sprememba izdelkov in služb ter povečanje učinkovitosti dobav, je znižanje cen relativno počasno kot spremembe, ki skrbijo za to, da proizvodnja izdelkov ali oskrba služb z nižjimi stroški nista zamudni (Latvijas Banka, 2009b).

Če pogledamo posebej rasti BDP evropskih držav v letih od 2003 do 2007, lahko vidimo, da je bila Latvija med državami, v katerih je bil največji porast bruto domačega proizvoda. Na sliki 13 lahko vidimo, da je bila rast BDP per capita Latvije med leti 2003 in 2007 druga najvišja v Evropi. V tem času se je BDP capita od leta 2003 do leta 2007 v povprečju povečal za 7,94 % na leto (Global Property Guide, 2009).

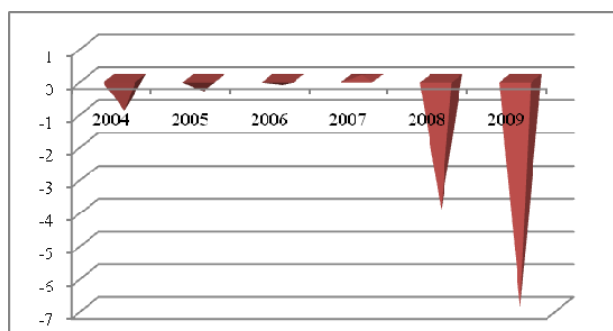
Slika 13: Grafični prikaz povprečne rasti BDP per capita Evropskih držav v letih 2003– 2007

Vir: Global Property Guide.

Na Sliki 14 lahko vidimo, da se je plačilno-bilančni deficit od leta 2004, ko je znašal 1% BDP, do leta 2006 zmanjšal na 0,2 % BDP, v letu 2007 pa je bil celo suficit, in sicer 0,1 %. Potem pa se je spet pojavil deficit, ki naj bi po ocenah EBRD v letu 2009 znašal kar 7 % BDP.

Slika 14: Grafični prikaz stanja v Plačilni bilanci v letih 2004– 2009

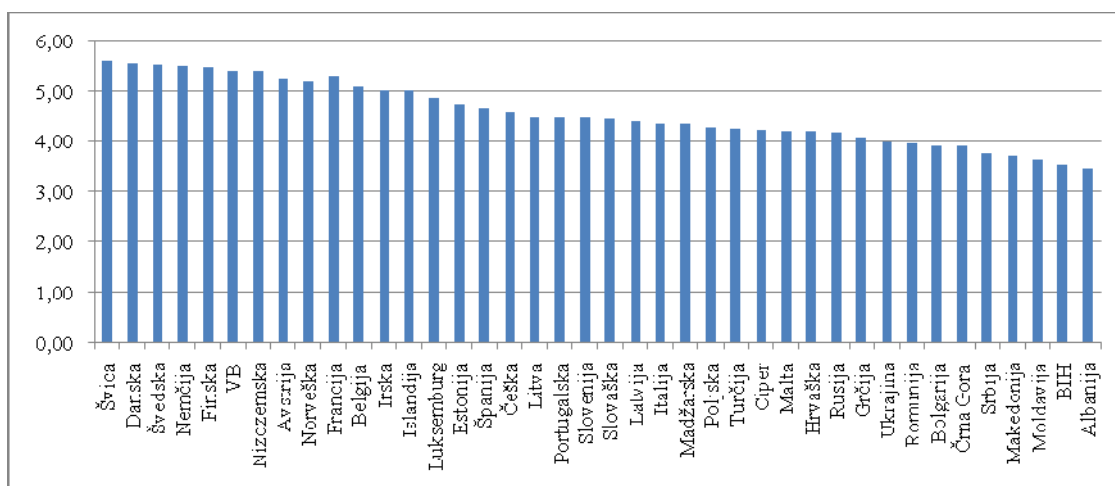

Vir: Transition report, 2008, str. 147.

3.2. Razvitost in konkurenčnost

Indeks sposobnosti teži k merjenju kakovosti makroekonomskega okolja, stanja državnih javnih institucij in njihove stopnje tehnološke pripravljenosti. Slika 15 nam prikazuje Latvijo v primerjavi z evropskimi državami v letih od 2007 do 2008. Latvija je imela v letih 2007-2008 GCI indeks enak 4,41 in je bila razvrščena nekje v sredini.

Slika 15: Grafični prikaz GCI indeksa evropskih držav v letih 2007– 2008

Vir: Global Property Guide.

V spodnji tabeli je prikazano, na katerem mestu je bila Latvija z GCI indeksom v letih 2006-2009 v primerjavi z ostalimi državami sveta. GCI indeks Latvije se je zmanjševal, prav tako pa je na lestvici padla s šestintridesetega mesta v obdobju 2006-2007 na štiriinpetdeseto mesto v letih 2008-2009. Indeks se je zmanjšal za 0,31 indekzne točke. Če upoštevamo stopnje GCI lahko rečemo, da je padla iz razreda visoke stopnje GCI v razred srednje stopnje GCI.

Tabela 3: Uvrstitev GCI indeksa Latvije v primerjavi z GCI indeksi ostalih držav sveta v letih 2006– 2009

Leto	Mesto	GCI Indeks
2006-2007	36	4,57
2007-2008	45	4,41
2008-2009	54	4,26

Vir: World Economic Forum.

Latvija je v konkurenčnosti nekoliko nazadovala, to je razvidno tako iz GCI indeksa, kot iz tega, da je pri konkurenčnosti padla s šestintridesetega mesta, kjer je bila v letih 2006 in 2007, na štiriinpetdeseto mesto, kjer je danes. Zlasti problematični elementi so področje osnovnih zahtev, in sicer steber zdravja in izobraževanja, problematično je tudi področje inovacijskih faktorjev, kjer sta sporna oba stebra, tako poslovna razvitost, kot inovacije (Competitiveness report, 2008, str. xvii-xxiii). Vsa ta področja mora Latvija razviti, kar pa so smernice njenega prihodnjega razvoja, ki so orisane v podpoglavju 4.3.

4. LATVIJA V PRIHODNOSTI

Latvijo v prihodnosti čaka še kar nekaj sprememb. Za vključitev v evroobmočje bo morala svoje gospodarstvo stabilizirati tako, da bo zadoščeno kriterijem za prevzem evra. Stabilizacija gospodarstva pa ne bo potrebna le zaradi prevzema evra, ampak tudi zaradi posledic gospodarske krize, ki je v latvijskem gospodarstvu pustila kar nekaj posledic. Proces tranzicije, ki se je v Latviji začel v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, še ni končan, saj državo čaka še nekaj reform, ki jih namerava izvesti v prihodnosti. Prihodnji razvoj Latvije pa bo odvisen tudi od finančne perspektive s strani EU, ki je državi namenila določen obseg finančnih sredstev za razvoj različnih področij do konca leta 2013.

4.1. Evro

V prihodnosti se bo Latvija s prevzemom evra vključila v Evropsko monetarno unijo (angl. *European Monetary Union-EMU*). V menjalni mehanizem ERM II (angl. *Exchange-rate mechanism*) je vključena že od 2. maja 2005, prevzem evra pa bi se moral zgoditi s 1. januarjem 2008, vendar pa zaradi neizpolnjevanja konvergenčnih kriterijev, in sicer zaradi težav s preveliko stopnjo inflacije, do prevzema še ni prišlo, kar je zapisano na spletni strani EU Business (Inflation will delay euro adoption in Latvia: Standards & Poor's, 2006).

Konvergenčni kriteriji so kriteriji, ki jih mora država članica EU izpolnjevati, da lahko uvede evro. Ti kriteriji se nanašajo na doseganje nizke stopnje inflacije, zdravih javnih financ, nizke stopnje obresti in stabilnosti tečajev valut. Konvergenčne kriterije delimo na ekonomske in pravne.

Ekonomske kriterije so štiri, in sicer:

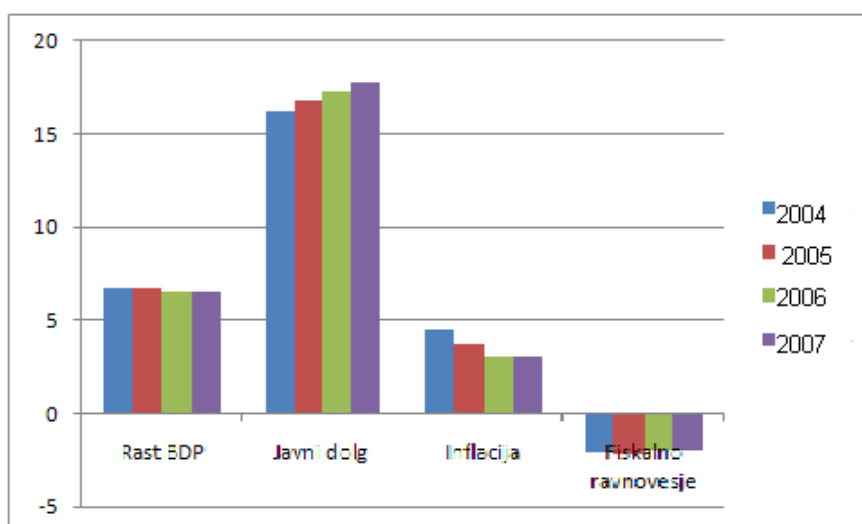
- doseganje visoke stopnje stabilnosti cen,
- vzdržanost položaja javnih financ,
- trajnost konvergence in
- stabilnost deviznega tečaja.

Za visoko stopnjo stabilnosti cen je pomembno, da inflacija ne presega za več kot 1,5 odstotne točke povprečja inflacije treh držav članic, ki so dosegle najboljše rezultate glede stabilnosti cen. Pri javno-finančnem primanjkljaju je pomembno, da le-ta ne presega 3% bruto domačega proizvoda, razen v primeru, da je to razmerje veliko in je vseskozi upadalo ter doseglo nivo blizu referenčne vrednosti, ali pa v primeru, da je bila prekoračitev referenčne vrednosti samo slučajna in začasna ter razmerje ostaja v bližini referenčne vrednosti. Za javni dolg je pomembno, da ta ne presega 60 % bruto domačega proizvoda, razen v primeru, da se to razmerje ustrezno zmanjšuje in z dovolj veliko hitrostjo dosega referenčno vrednost. Za več kot dve odstotni točki dolgoročne obrestne mere ne smejo presegati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije. Devizni tečaji, predvideni s pomočjo mehanizma

EMS/EMR, morajo biti vsaj dve leti vrez devalvacije valute v nasprotni valuti katerekoli druge države članice Evropske unije (Limbek, 2005).

S slike 16 je razvidno, da so bili trije konvergenčni kriteriji med leti 2004 in 2007 pozitivni, in sicer so bili to rast BDP, javni dolg in inflacija. Četrty konvergenčni kriterij, fiskalno ravnovesje, pa je bil negativen, kar pomeni, da je imela Latvija v tem času fiskalni deficit.

Slika 16: Grafični prikaz konvergenčnih kriterijev med leti 2004 in 2007

Vir: Razgledi.net; Latvijas banka, 2009a.

V tabeli 4 lahko vidimo, kakšna so bila odstopanja od kriterijev za prevzem evra kot valute. Vidimo lahko, da dolgoročna obrestna mera, deficit in javni dolg niso povzročali problemov, saj so bili v skladu s kriteriji, le inflacija je bila problematična, saj je bila precej visoka - več kot štirikratna v primerjavi s kriterijem. Visoka inflacija je bila tudi posledica podražitve hrane, ogrevanja in drugih reguliranih cen (Razgledi.net).

Tabela 4: Konvergenčna merila leta 2007

	Kriterij	Latvija - 2007
Inflacija (12 –mesečno povprečje)	2,2 %	9,6 %
Dolgoročna obrestna mera	6,28 %	5,28%
Deficit (% BDP)	< 3 %	0,9%
Javni dolg (% BDP)	< 60 %	10,2%

Vir: Razgledi.net; Latvijas banka, 2009a.

Vstop v euroobmočje bo prinesel tako svoje prednosti kot slabosti. Prednosti prevzema evra (Evro za vse nas, 2007) med drugim so:

- zmanjšanje transakcijskih stroškov in tečajnih tveganj,
- lažja primerjava cen,
- povečanje konkurenčnosti,
- večja stabilnost gospodarstva idr.

Slabosti prevzema evra pa so (Evro za vse nas, 2007):

- država ne vodi več politike deviznega tečaja,
- prenos dela pristojnosti monetarne politike na Evropsko centralno banko.

Koristi prevzema evra bodo v Latviji tako za potrošnike in podjetja, kot za državo samo. Potrošniki bodo lahko primerjali cene doma in v ostalih državah, vključenih v evroobmočje. Pomemben dejavnik je inflacija, saj naj bi evro zmanjševal inflacijo in ohranjal stabilnost cen ter ohranjal nizke obrestne mere, zaradi česar bi se znižale cene posojil, kar posledično omogoča večje število novih proizvodov in storitev ter predstavlja večjo produktivnost, zaradi katere se ustvarjajo nova in boljša delovna mesta, hkrati pa produktivnost povzroča tudi gospodarsko rast. S stabilnejšimi obrestnimi merami se podjetjem znižuje tveganje oziroma negotovost, povezana z dolgoročnimi naložbami, gospodarska stabilnost pa hkrati s tem spodbuja tudi dolgoročne naložbe podjetij. Z menjavo valut imajo podjetja tudi dodatne stroške, ki pa se z uvedbo evra odpravijo (znotraj države in za poslovanje med državami članicami evroobmočja). Vlada republike Latvije bo z uvedbo evra prihranila denar, saj so z nizko in stabilno inflacijo vladna posojila cenejša. Za državni dolg nižja plačila obresti sprostijo denar, ki je porabljen za javne storitve ali za znižanje davkov s strani vlad. Z nizko inflacijo pride tudi do pozitivnih učinkov na socialno kohezijo, saj so tako tisti, ki so manj bogati, bolje zaščiteni pred izgubo svojega imetja in padcem kupne moči (European Commission, 2009, str. 1-2).

4.2. Vpliv krize na gospodarstvo

Latvija je ena izmed držav, ki jih je gospodarska kriza najbolj prizadela. Zaradi zloma nepremičninskega trga prihaja do problemov s krediti, saj banke omejujejo posojilno dejavnost. Brezposelnost se še povečuje, po neuradnih podatkih pa je v letu 2009 brez dela ostalo že približno 16 % prebivalcev. Prihaja pa tudi do močnega znižanja plač zaposlenim, kar bo imelo negativen vpliv na potrošnjo, hkrati pa to pomeni tudi nadaljevanje deflacije (Brank, 2009).

Latvijska vlada ocenjuje, da se bo gospodarstvo v letu 2009 skrčilo za približno 18 %, kar pa bi pomenilo najslabše stanje takoj po stanju gospodarstva po osamosvojitvi leta 1991. Zaradi krčenja obsega naročil v Rusiji in Nemčiji, dveh najpomembnejših državah, v kateri izvažata Latvija, se gospodarska kriza pozna tudi pri izvozu. To je tudi razlog za špekulacije, ki se pojavljajo z namenom, da bi vlada lahko skušala pospeševati izvoz z devalvacijo lokalne valute. Dejstvo, da sta več kot dve tretjini posojil v evrski valuti, še bolj povečuje možnosti za bankrot. Vlada devalvaciji latvijskega latsa ostro nasprotuje in trdi, da bo storila vse, da domačo valuto ubrani (Brank, 2009).

Povečano zaupanje v latvijsko gospodarstvo bo spodbudilo naložbe, to pa bo odvisno seveda tudi od okrevanja tujih trgov in individualne rasti latvijskega izvoza. V skladu z manjšanjem negotovosti, oziraje se na latvijske prihodnje vidike, mora biti podpisana pogodba z IMF,

latvijska vlada pa mora imeti jasno in prepričljivo pozicijo ter akcijski načrt, kako ravnati izven proračuna, kar bo predstavljalo dvig vidikov časovne preusmeritve na evro (Latvijas Banka, 2009c).

4.3. Reforme v okviru tranzicije in smernice prihodnjega razvoja

Latvija še ni izvedla vseh reform, ki spadajo pod okvir tranzicije. Proces privatizacije in liberalizacije je Latvija že uspešno zaključila. Uspešno je tudi stabilizirala gospodarstvo, da je izpolnjevala pogoje za vstop v EU, vendar pa jo še čaka težka naloga, saj mora svojo ekonomsko politiko približati politiki EU in bo morala izvesti še marsikatero spremembo.

Nacionalni razvojni program ji je pripravil strateški plan za regionalni razvoj v obdobju 2007-2013, največji pomeni pa daje področju izobraževanja in znanja (European Bank for Reconstruction and Development, 2008, str. 11). Latvija je dobila 4,6 milijarde evrov sredstev s strani EU za kohezijski in strukturni sklad za obdobje 2007-2013. Kot je predpisano v latvijski Nacionalni strateški referenčni dodelitvi (angl. *National Strategic Reference Framework-NSFR*), se bodo sredstva EU vložila v naslednje tri strateške cilje:

- razvoj in učinkovita uporaba človeških virov,
- krepitev konkurenčnosti in napredek h gospodarstvu, k temelji na znanju,
- izboljšanje javnih služb in infrastrukture, ki predstavlja prvi pogoj k uravnoveženemu nacionalnemu in teritorialnemu razvoju.

Med drugim bodo na voljo tudi sredstva za razvoj latvijskih mest, saj je trenutno največja socialna in ekonomska zgoščenost prav v glavnem mestu Riga in okolici, kjer živi skoraj polovica prebivalstva Latvije. Evropski regionalni razvojni sklad (angl. *European Regional Development Fund-ERDF*) bo podprl razvoj sedemnajstih mest, vključno z Rigo in bo za to namenil 263 milijonov evrov. Izboljšanje učinkovitosti javne uprave bo tudi ena od prioritet, kajti to je prvi pogoj za upravljanje s sredstvi EU. Vrzeli v izobraževalnem sistemu bo pomagal nadomestiti prispevek EU in bo hkrati s tem tudi prispeval k ustvarjanju novih podjetij ter izboljšanju državnega cestnega in železniškega omrežja (European Bank for Reconstruction and Development, 2008, str. 20).

SKLEP

Latvijo je čakala pomembna in težka naloga, in sicer je morala preiti s centralno planskega sistema gospodarstva v tržno, hkrati pa odpraviti čim več negativnih posledic prvega režima, ki so ji ostale. Proces tranzicije se je začel z gospodarsko krizo, saj se je pojavila izredno visoka inflacija, prišlo je do padca bruto domačega proizvoda, pojavila pa se je tudi grožnja visoke stopnje brezposelnosti. Vsi ti kazalci krize so bili posledica prav centralno planskega sistema. Te začetne težave je uspela odpraviti, hkrati pa je dovolj stabilizirala gospodarstvo, da je dosegala kriterije za vstop v EU. Današnja recesija v svetovnem gospodarstvu je močno

škodovala gospodarstvu Latvije, saj je bilo to eno izmed gospodarstev, ki jih je ta kriza najbolj prizadela. V prvi vrsti ima Latvija zato nalogo, da se reši iz te situacije, potem pa nadaljuje s spremembami, ki jih mora vnesti v svoje ekonomske politike, da bodo te v skladu s politikami EU.

Posebno pozornost pri stabilizaciji gospodarstva pa mora posvetiti seveda inflaciji, ki je bila že dvakrat v preteklosti kritičen dejavnik; in sicer prvič takoj na začetku procesa tranzicije, ko je dosegala zelo visoke vrednosti, potem pa še leta 2007, zaradi česar se ni mogla vključiti v evroobmočje, ker je stopnja inflacije eden izmed štirih konvergenčnih kriterijev, katerih doseganje je pogoj za prevzem evra kot nacionalne valute.

Latvijsko gospodarstvo je od obdobja sovjetske okupacije pa do danes kar precej napredovalo, vendar pa proces tranzicije še ni zaključen in še vedno poteka, saj to ni nek kratkoročni, temveč dolgoročni proces. Latvijo na njeni poti do razvitega gospodarstva čaka še veliko sprememb in ovir, ki jih mora premagati, zato menim, da bo ta pot še dolga. Če upoštevamo dejstvo, da je bila Latvija med uspešnejšimi tranzicijskimi državami v preteklosti, ji bo to uspelo, ko se reši trenutnih posledic gospodarske krize.

LITERATURA IN VIRI

1. AllRefer. *Country Study & Country Guide: Latvia: Appendix*. Najdeno 10. avgusta 2009 na naslovu <http://reference.allrefer.com/country-guide-study/latvia/latvia31.html>
2. AllRefer. *Country Study & Country Guide: Latvia: Urbanization, Employment and Education*. Najdeno 10. avgusta 2009 na naslovu <http://reference.allrefer.com/country-guide-study/latvia/latvia19.html>
3. Berengaut, J. & Elborgh-Woytek, K (2005). *IMF Working Paper: Who is Still Haunted by the Specter of Communism? Explaining Relative Output Contractions Under Transition*. Washington: International Monetary Fund. Najdeno 26. avgusta na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp0568.pdf>
4. Blanchard, O. & Kremer M (1997). Disorganization. *The Quarterly Journal of Economics*, 112 (4), 1091-1126.
5. Brank, N. (2009, 10. avgust). »Baltiski tigri« najgloblje v recesiji med državami EU. *Dnevnik*. Najdeno 12. avgusta 2009 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/1042289906
6. Chandler, M., Rojaka, J. & Vetlov I. (2002). *Growth: Experience Of And Prospects For The Baltic Economies*. Vilnius: EuroFakulty Vilnius Centre.
7. EU business (2006). *Inflation will delay euro adoption in Latvia: Standars & Poor's*. Najdeno 10. maja 2009 na naslovu <http://www.eubusiness.com/Euro/060308175357.45p8eldk>
8. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (1998). *Transition report 1998: Financial sector in transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
9. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2000). *Transition report 2000: Employment, skills and transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.

10. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2002). *Transition report. 2002: Energy in transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
11. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2007). *Transition report 2007: People in transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
12. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) (2008) *Transition report 2008: Growth in transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
13. European Commission (2007). *Kakšne koristi nam prinaša evro*. Najdeno 9. avgusta 2009 na naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication9869_sl.pdf
14. Eurostat. *Unemployment rate by gender - %*. Najdeno 8. septembra 2009 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsiem110>
15. Eurostat. *Unemployment rate by gender - %*. Najdeno 8. septembra 2009 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1>
16. Evro-za vse nas (2007). *Pogosta vprašanja-uvredba evra*. Najdeno 9. avgusta 2009 na naslovu <http://www.evro.si/pogosta-vprasanja/uvredba/#02>
17. Frydman, R. et al (1993). *The Privatization Process in Russia, Ukraine and the Baltic States*. Budapest: Central European University Press. 276 str.
18. Global Property Guide. *Economic Competitiveness Rating – Latvia Compared to Continent*. Najdeno 25. julija 2009 na naslovu <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Latvia/competitiveness>
19. Global Property Guide. *GDP per Capita Growth, 5 Yrs (%) – Latvia Compared to Continent*. Najdeno 11. avgusta 2009 na naslovu <http://www.globalpropertyguide.com/Europe/Latvia/gdp-per-capita-growth-5-years>
20. International Monetary Fund (IMF) (2005). IMF Survey. Najdeno 25. julija 2009 na naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/2005/082905.pdf>

21. *Latvia (historical data) (National Master)*. Najdeno 26. avgusta 2009 na spletnem naslovu http://www.nationmaster.com/time.php?stat=eco_gdp-economy-gdp&country=lg-latvia
22. Latvijas Banka (2009a). *Banking and Monetary Statistics*. Najdeno 10. maja 2009 na naslovu http://www.bank.lv/eng/main/all/statistics/bank_mon_stat/bmsq42006/
23. Latvijas Banka (8. september 2009b). *Comment on inflation in August 2009*. Najdeno 9. septembra na spletnem naslovu http://www.bank.lv/eng/main/all/sapinfo/commentary/inflation_august_2009/index.php?102229
24. Latvijas Banka (24. julij 2009c). *Deflation: Its Causes and Effects*. Najdeno 8. septembra 2009 na spletnem naslovu <http://www.bank.lv/eng/print/?101551>
25. Limbek, T. (2005). Uresničevanje Maastrichtskih kriterijev v Sloveniji in na Madžarskem v obdobju zadnjih pet let (2000-2004). *Slovensko Panevropsko gibanje*. Najdeno 20. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.panevropa.si/odbori/mlada_panevropa/referati/referat_3.htm
26. Nardin Ukmar, V. (2009, 4. december). Latvija: še neodkrita baltska država. *Dnevnik*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/zaposlitve_in_kariera/delo_v_EU/1042280110
27. Occupation Museum Foundation (2005). *The three occupations of Latvia 1940-1991: Soviet and Nazi take-overs and their consequences*. Najdeno 5. novembra 2009 na spletnem naslovu http://www.occupationmuseum.lv/lat/services/gramatu%20faili/3_okupacijas.pdf
28. Razgledi.net (2007). *Napovedi Evropske komisije za nove članice EU in Hrvaško*. Najdeno 10. maja 2009 na naslovu <http://razgledi.net/blog/2007/11/15/napovedi-evropske-komisije-za-nove-clanice-eu-in-hrvasko/>
29. Rosati, D.K. (1995). *Out put Decline during Transition from Plan to Market*. The Economics of Transition, str. 419-442.
30. Senjur, M. (1993). *Gospodarska rast in razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

31. Sorsa, P. (1997). *IMF Working Paper: Regional Integration and Baltic Trade and Investment Performance*. Washington: IMF.
32. Vzajemci (2009, 11. avgust). *Latvija v drugem četrtletju z 19,6-odstotnim padcem BDP*. Najdeno 12. avgusta 2009 na spletnem naslovu http://vzajemci.com/vz_article.php?ArticleID=19119
33. World Economic Forum (2003a). *The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth*. Najdeno 31. avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://time.dufe.edu.cn/article/martin/3.pdf>
34. World Economic Forum (2003b). *Global Competitiveness Report*. Najdeno 25. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/PastReports/index.htm>
35. World Economic Forum. *Global Competitiveness Network: Frequently Asked Questions*. Najdeno 25. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FAQs/index.htm#reports2>
36. World Economic Forum. *Global Competitiveness Network: Frequently Asked Questions*. Najdeno 25. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FAQs/GlobalCompetitivenessFaqs>